

כט-ב נהדרה, נחזיר את הקומץ לתוך הכלי שמונחת בו המנחה, ונהדרר ונקמצה ביממא, ונחזור ונקמוץ מהמנחה ביום, בכשרות!

ואם כן, מדוע אמר אבזה דרבי אבין בשם הברייתא שמנחה שקמצה בלילה תשרף? [להבנת עומק הקושיא עיין הערה (1)].

ומתריצין:

הוא, אבזה דרבי אבין, תני לה שנה לנו את דברי הברייתא. והוא גם אמר לה, תירצה, מדעתו:

לכך תשרף, היות וכלי שרת מקדשין את מה

שבתוכם אפילו אם הניחו בתוכם דבר שלא בזמנו [שלא בזמן עבודתו].

ולכן, הקומץ מן המנחה בלילה ונתן את הקומץ לתוך כלי שרת, הרי למרות שהלילה אינו זמן עבודת הקמיצה, אף על פי כן מקדש הכלי את הקומץ שבתוכו, והחיל עליו שם "קומץ" [שצריכים להקטירו על המזבח].

וממילא, כיון שחל על זה שם קומץ, חל על הנותר מהמנחה שם "שיריים" של מנחה [שנאכל לכהנים].⁽²⁾

הלכך, אם יחזיר את הקומץ לתוך שארית

1. כך הוא סדר קמיצת המנחה:

אחרי שקומצים את המנחה נותנים את הקומץ לכלי שרת, ועל ידי נתינתו לכלי שרת, מתקדש הקומץ [חל עליו שם "קומץ"], ומקטירים אותו על המזבח. ואילו הנותר במנחה מקבל שם "שיריים", ונאכל לכהנים.

אחרי שנתן את הקומץ לכלי שרת, אינו יכול להחזירו לתוך המנחה ולקמוץ שנית, מפני שכבר חל עליו שם קומץ. ואפילו כשמחזיר אותו לתוך המנחה אין התערובת הזאת קרויה "טבל" [מנחה שעדיין לא הופרש ממנה הקומץ קרויה "טבל"] אלא יש כאן עירבו של "קומץ" ו"שיריים" המעורבים זה בזה.

ולפי זה קשה, מהי קושיית הגמרא על הברייתא שנחזיר את הקומץ [שנקמץ בלילה] לכלי שבו מונחת המנחה, ונחזור ונקמוץ שנית ביום? הרי אם נתן את הקומץ בכלי שרת, כבר חל עליו שם "קומץ" ועל הנותר חל שם "שיריים", ואי אפשר לחזור ולקמוץ משם שנית. וביאור הענין הוא, שכאן הקמיצה נעשתה בלילה, ולילה אינו זמן עבודת הקמיצה. והגמרא סברה [בהוה אמינא] שכלי שרת אינם מקדשים

[את מה שבתוכם] אלא בזמן עבודתם, ולכן לא חל עדיין שם "קומץ" עליו ולא על הנותר שם שיריים.

ולכן הגמרא הקשתה שאפשר להחזיר את הקומץ למנחה. ולחזור ולקמוץ ביום שנית. [כן מוכח מקושית תוספות ישנים ד"ה ניהדריה ותוספות הרא"ש, וכן נראה מלשון הגמרא בתירוץ].

2. כך פירש רש"י [לתוספת ביאור ראה הערה קודמת]. והתוספות העירו על דברי רש"י, שבברייתא לא מפורש שמדובר בנתן את הקומץ לתוך כלי.

והקשו לפי זה, כיון שהגמרא הוסיפה שמדובר בנתן את הקומץ לתוך כלי, אם כך הגמרא יכלה להוסיף יותר, שמדובר שכבר הקטיר את הקומץ. ואי אפשר לחזור ולקמוץ שנית. ואין צריך לומר שכלי שרת מקדשין בלילה!

ותירצו, שרק אם מדובר במשנה בשקדש בכלי שרת ולא נקטר מובנים דברי הברייתא, שהברייתא מחדשת שלא רק שחיטה שכתוב בה

בכלי שרת, הסולת מתקדשת בקדושת הגוף ומקבלת דין קרבן.

ושנינו כברייאתא בענין זה:

זה הכלל: כל דבר הקרב ביום בלבד [כגון: מנחות, לבונה, דם הקרבנות והקטורת] — קדוש קדושת הגוף אם נתנוהו בכלי שרת **ביום בלבד**. אבל אם נתנוהו בלילה אינו קדוש קדושת הגוף.

וכל הקרב בלילה — קדוש בלילה. [מהר"ב רנשבורג מחק משפט זה, ועיין מאירי].

המנחה, לא תחזור התערובת ותקבל שם "טבל" [מנחה שלא הופרש ממנה הקומץ קרויה "טבל"], אלא היא תהיה עירוב של "קומץ" ו"שיריים", המעורבים זה בזה. ולכן אי אפשר לחזור ולקמוץ מהתערובת שנית. (3) ולכן, המנחה תשרף. (4)

מיתבי: בני הישיבה הביאו סתירה לדברי אבזה דרבי אבין מהברייאתא דלהלן:

המקדיש סולת למנחה, אין הסולת קדושה בקדושת הגוף כקרבן, אלא קדושה בקדושת דמים בלבד. ורק אחרי שנותן את הסולת

ולדעת התוספות אינו כן. אלא הקומץ בלילה עושה פסול בגוף הקרבן ונשרף מיד [יבואר להלן].

ובספר שיח יצחק על תוד"ה ויהדריה נקט שדעת רש"י שהקמיצה עושה פסול הגוף בקרבן אחרי שניתנה בכלי [יבואר לקמן].

4. סדר הבאת המנחה כך הוא:

מביאים את המנחה למקדש בכלים הנקראים "קלתות" ואין המנחה קדושה קדושת הגוף כקרבן, אלא קדושת דמים בלבד. ואחר כך נתנוה בכלי שרת וחלה עליה קדושת הגוף כקרבן. ואחר כך קומצים ונותנים לכלי.

ולפי זה כתבו תוספות, שאין צריך לומר כרש"י שמדובר שנתן את הקומץ לכלי שרת ונתקדש בקדושת קומץ. אלא מדובר אפילו בשלא נתן את הקומץ לכלי שרת. ומכל מקום, נתן מתחילה את המנחה כולה לכלי שרת, ובעלות השחר נפסלת המנחה משום לינה. ככל דבר שנעשה בו קידוש כלי שפסול בלינה [והגמרא הבינה שמדובר שנתן את המנחה לכלי שרת בלילה. שיח יצחק. אבל עיין תוספות ישנים ד"ה נהדריה].

והקשו התוספות: אם כן, מדוע הברייאתא

"ביום זבחכם" נפסלת בלילה, אלא גם מליקה. ולא רק מליקה, שדומה קצת לשחיטה, ששתיהן עבודות בדם הן, אלא גם קמיצה, אם קדש הכלי בלילה תשרף, אף על פי שלא נאמר בה בפירוש "ביום זבחכם".

אבל אם היינו מפרשים את הברייאתא בכגון שהקטיר את הקומץ, הרי אדרבה, יותר פשוט שהקטרה בלילה פסולה מאשר במליקה. כיון שנאמר: "זאת התורה לעולה למנחה... ביום צותו להקריב", דהיינו להקטיר. ואם כן, כיון שהתנא אמר שמליקה בלילה תשרף, ממילא כל שכן בקמיצה בלילה שתשרף.

והתוספות עצמם נחלקו על רש"י, וכתבו שמדובר כאן אפילו בשלא נתן את הקומץ לכלי, כדלקמן הערה 4.

3. בקהלות יעקב [סימן ט] דקדק מדברי רש"י שמעשה הקמיצה שקמץ בלילה אינו נותן שם פסול בגופו, אלא שאי אפשר לחזור ולקמוץ את המנחה. ולו יצוייר שהיה יכול לחזור ולקמוץ שנית, לא היתה המנחה נשרפת. עיין שם. ולפי זה כתב הקהלות יעקב שאין שורפים את המנחה עד שיחול פסול בגופה. והיינו בעלות השחר שתיפסל בלינה.

נאמרו רק לגבי הפסולים שקרבן זה עלול להפסל מימת שהתקדש בכלי שרת, וכך הוא פירוש דברי הברייתא:

כל הקרב ביום — אינו קדוש בלילה ליקרב. שאם נתנוהו בכלי שרת בלילה, אינו מקבל קדושת הגוף גמורה, שאי אפשר להקריבו עד שיתנוהו בכלי שרת ביום.

אבל הוא קדוש במקצת, לענין ליפסל בפסולים המיוחדים לקרבן.

[כגון: אם נגע בו טבול יום או מחוסר

וכל הקרב בין ביום ובין בלילה [כגון מנחת נסכים, שאפשר להקריבה גם בלילה] — קדוש בין אם נתנוהו לכלי שרת ביום, ובין אם נתנוהו בלילה.

קתני מיהת, מכל מקום שנינו כברייתא: כל הקרב ביום — קדוש ביום! ומשמע: דוקא ביום, אין, אכן הוא קדוש. אבל אם נתנוהו בכלי שרת בלילה — הוא לא מתקדש! וזה שלא כדברי אבוה דרבי אבין, שאמר כלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמן הקרבה!

ומתריצין: דילמא, דברי אבוה דרבי אבין

יש לומר בדעת רש"י שמדובר שלא נתן את כל המנחה בכלי שרת. אלא רק את הקומץ נתן לכלי שרת. ואילו לא היה קומץ הרי המנחה היתה כשרה. [המהרש"א כתב את זה בדרך קושיא על קושית התוספות עי"ש] והרש"ש השיג על המהרש"א.

ודעת "שיח יצחק" שרש"י סובר כתוספות, שהקמיצה גורמת פסול בגוף הקרבן, וישרף מיד, אלא שרש"י נחלק על תוספות בדבר אחד, שהוא סובר שאין הקומץ פוסל בלילה אלא אם כן ניתן בכלי שרת [ראה להלן הערה 6].

והתוספות במנחות ק א כתבו שאף על פי שהמנחה נקמצה בלילה, מכל מקום אי אפשר לשרוף אותה עד עלות השחר. ומטעם זה כתבו שלשון הגמרא "מנחה שנקמצה" לאו דוקא הוא, ואפילו לא נקמצה נפסלה בלינה בעלות השחר ותשרף.

בענין מחלוקת רש"י ותוספות אם קומץ פוסל את המנחה בלא שניתן בכלי שרת:

מרש"י משמע שאינו פוסל, ובתוספות משמע שפוסל. ולכאורה דבר זה תלוי במחלוקת ריב"ב וחכמים בזבחים כד ב ומנחות ו א. עיין בתו"י ד"ה נהדריה. וריטב"א ד"ה בשלמא עולת, ושיח יצחק תוד"ה ניהדריה, וקהלות יעקב סימן ט.

צריכה לומר שהמנחה פסולה באופן שקמץ בלילה? הרי גם אם לא קמץ כלל, נפסלת המנחה בעלות השחר מדין לינה!

ותירצו: אילו המנחה לא נקמצה בלילה, אי אפשר היה לשורפה עד שתיפסל בעלות השחר. אבל עכשיו שהמנחה נקמצה בלילה חל בה פסול, ואפשר לשורפה מיד. וכן כתבו תו"י ותוס' הרא"ש והביאם הריטב"א.

[ולפי זה כך כוונת הגמרא בתירוצו: קסבר כלי שרת מקדשין שלא בזמנו את המנחה בקדושת הגוף, ולכן הקומץ פוסל אותה. אבל אילו כלי שרת לא היו מקדשין את המנחה שלא בזמנה, הרי זה כאילו קמץ מן החולין שאינה עבודה כלל. ע"פ תו"י וקהלות יעקב].

דעת רש"י: כבר נתבאר לעיל הערה 3 שאין קמיצת הלילה עושה פסול בגוף הקרבן. אלא שאי אפשר לקמץ שנית בהכשר. ולפי זה כתב בקהלות יעקב, שלדעת רש"י רק כאשר הגיע עלות השחר, חל פסול במנחה ותשרף. ולפי זה חוזרת קושית התוספות, שהרי גם אם לא קמץ את המנחה, הרי היא נפסלת בלינה בעלות השחר [ובקהלות יעקב תירץ על פי דברי הגבורת ארי. עיין שם].

ועל פי דברי המהרש"א [על תוד"ה נהדריה]

שכך שנינו במשנה:

סידר על השלחן שבמקדש **את הלחם לחם הפנים, ואת הבזיכין** של הלבונה הבאים עם הלחם, **אחר השבת, ולא בשבת, ועבר בכך** על מה שנאמר [בויקרא כד ז] בענין לחם הפנים: "ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד".

והקטיר את הבזיכין של הלבונה בשבת, שאחרי הנחתן.

ונמצא שהלחם והבזיכין עמדו על השלחן פחות משבעה ימים.

[דין לחם הפנים והבזיכין, לעמוד על השלחן משבת זו עד שבת שאחריה, ואז מקטירים את הבזיכין, ובהקטרת הבזיכים ניתר הלחם לאכילת הכהנים].

כיפורים הוא נפסל במגעם. וכן אם יצא חוץ למקדש הוא נפסל ונקרא "יוצא". וכן אם לן עד עלות השחר הוא נפסל בלינה].

וזה דוקא מפני שהתקדש בכלי שרת, אבל כל זמן שלא ניתן בכלי שרת הרי הוא כמו חולין, שאינם נפסלים בדברים אלו.⁽⁵⁾

ולכן, גם הקומץ שנקמץ בלילה, אף על פי שלילה אינו זמן קמיצה, ואינו יכול להקדש בלילה בכלי שרת להיות ראוי להקרבה, מכל מקום הוא מקבל שם "קומץ" לענין להפסל בפסול לינה, וכיוצא בזה.

וכן הנותר מן המנחה קיבל שם "שיריים", ואי אפשר לחזור ולקמוץ משם. והמנחה כולה תשרף.⁽⁶⁾

מתיב רבי זירא מהמשנה, שיש בה סתירה לדברי אבוה דרבי אבין.

בעלות השחר. וזה מוכן היטב לפי דברי הקהלות יעקב המובא לעיל הערה 3.

אך השיח יצחק בתוד"ה נהדרה כתב בדעת רש"י שמנחה שנקמצה בלילה נפסלה מיד. הבאנו דבריו בהערה 4 אות ג. ולפי זה לכאורה צריך לבאר שכוונת רש"י שכיון שהקומץ יכול להפסל בלינה בעלות השחר, לכן שייך בו שם קדושה וענין להפסל. וממילא בנקמצה בלילה מתקדש ונפסל מיד].

ומלשונות הראשונים [בתו"י כט א ד"ה ונקמצה ובריטב"א] נראה שנקמצה בלילה פסול רק משום לינה. אלא שהם סוברים שכיון שעבר על הקרבן מקצת לילה פסול משום לינה. כמו דם שנפסל מיד בשקיעת החמה.

ובשיח יצחק הביא את דברי התו"י ונדחק לומר שאין הפסול משום לינה אלא משום שנקמצה בלילה. אך עיין בתוספות מנחות ק א

5. קשה: מה נפקא מינה מזה שכל הקרב ביום קדש להקרב רק ביום ואינו קדוש להקרב בלילה, הרי אפילו אם היה קדש בלילה, היה נפסל בעלות השחר משום לינה. שהרי בלילה קדש להפסל. וכן הקשה החזון איש מנחות [כד ב].

ותירץ, שנפקא מינה לענין מנחת כהן [שכולה נקטרת], שהעלה לראש המזבח, ואם היתה קדשה לא היה חל בה דין לינה, שאין לינה מועלת [פוסלת] בראש המזבח. ואפילו למאן דאמר לינה מועלת בראש המזבח, מכל מקום, אם עלו לא ירדו.

6. לשון רש"י: "וזה גם היא נפסלת בלינה דקיימא לן בזבחים [פז א] עמוד השחר עושה לינה, ונפסלת קמיצת לילה שאין חוזרת עוד לטיבלה".

ומלשון רש"י משמע שהקומץ נפסל בלינה

שהיא ניתנת על השלחן אחר השבת, ותיפסל, מפני שבשעה שהקדישה הרי היא "מחוסרת זמן"!?

ומכאן, שאין כלי שרת מקדשין שלא בזמנם, וזה סתירה לדברי אבוי דרבי אבין!

אמר רבא: מאן דקא מוטיב, רבי זירא שבא לדחות את דברי אבוי דרבי אבין מהמשנה — שפיר קא מוטיב, שהשיב קושיא טובה וחזקה על דברי אבוי דרבי אבין,

ומכל מקום אי אפשר לדחות את דברי אבוי דרבי אבין ולומר שהם דברי טעות.

שהרי אבוי דרבי אבין נמי לא דברי עצמו אמר, אלא מתניתא קאמר, שאמר את דבריו בשם ברייתא. ואנו צריכים ליישב את דברי המשנה והברייתא, שלא יסתרו זה את זה.

ולכן צריך לומר, שאין כלי שרת מקדשים שלא בזמנם, ואף על פי כן כלי שרת מקדשים בלילה, וכדלהלן:

וקפבר התנא שהביא אבוי דרבי אבין: לילה — אין הוא נקרא "מחוסר זמן".

היות והלילה הוא חלק מהיום הבא אחריו, ושניהם באותו היום הם, (9) לכן נחשב שקמץ

[פסולה⁽⁷⁾] הקטרת הבזיכין. כיון שהבזיכים הם "מחוסר זמן", שלא עמדו שבעה ימים על השלחן, ולא הותר הלחם לאכילת הכהנים⁽⁸⁾. תוספות ישנים].

כיצד יעשה בלחם הפנים כדי להתירו באכילה?

יניחנו על השלחן עד לשבת הבאה אחרי ההקטרה. ויניח גם שני בזיכי לבונה חדשים. ונמצא שעמד הלחם על השלחן יותר משבעה ימים.

ולא נפסל הלחם בכך, היות שאפילו אם עמדה מערכת הלחם והלבונה על השלחן ימים רבים [יותר מאשר משבת לשבת] אין בכך כלום, והלחם לא נפסל בכך.

ולאחר מכן, בשבת השניה, יקטיר את בזיכי הלבונה, ויחלק את הלחם לכהנים.

ולדברי אבוי דרבי אבין שכלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנם, קשה:

ואמאי? כיצד יכולים להשאיר את הלחם עד שבת הבאה ולאוכלו, ומדוע לא נפסל הלחם מחמת נתינתו על השולחן באמצע השבוע? והרי תקדוש מערכת הלחם, מיד בשעה

למסקנת הגמרא מבואר שהסידור של שאר ימות השבוע אינו סידור כלל וכאילו סידרו הקוף ואינו פוסל.

ובפנים פירשנו את הגירסא הכתובה בספרים על פי תוספות ישנים. והביאם הריטב"א.

8. אין הלחם מותר באכילת הכהנים אלא אם כן הלבונה הוקטרה.

9. כך פירש רבינו גרשום מנחות ק א, אבל לשון

שמבואר בדבריהם בפירוש שאין הקומץ שנקמץ בלילה יכול לפסול אלא משום לינה. [ונחלקו על התוספות כאן וסוברים שאין לפסול אלא בעלות השחר. כמשמעות רש"י כאן].

7. הר"ח לא גרס "פסולה".

וברש"י ישן הבין ש"פסולה" פירושו שהמנחה כולה פסולה והביא שתי ראיות שאין גורסים "פסולה": [א] שהרי בהמשך נאמר: "כיצד יעשה" ומשמע שיש תקנה לדבר. [ב]

מן המנחה ביום הראוי לה.

וקדש לענין להפסל, אלא שההקרה לא כשרה בלילה.

אבל יום — "מחוסר זמן" הוא!

ולכן, המניח את לחם הפנים על השלחן אחר השבת ביום, היות שאין זמנו באותו היום — כלל לא חלה קדושה עליו, אפילו לא לענין להפסל.

ומקשינן: אמנם תירצנו שאין הלחם קדוש על השלחן בשעה שהניחו אותו ביום אחר השבת משום שהוא "מחוסר זמן", שאין זמנו באותו היום. אבל עדיין קשה:

כי מטא בי שמשוי, כאשר מגיע בין השמשות של ליל שבת, הרי הלחם ראוי להקדש ביום השבת. ואם כן, תקדוש מערכת הלחם באותו הלילה, שהרי אין הלילה נחשב ל"מחוסר זמן".

ותפסול מערכת הלחם משום שסידור הלחם נעשה בלילה, וכשמגיע הבוקר נפסל הלחם בלינה [רש"י].

אמר תירץ רבינא: (10)

מדובר בכרייתא, שקדם בערב שבת לפני שתחשך, וסלקו ללחם מעל השלחן, ולכן לא קדש אז הלחם, וחזר והניחו בבוקר.

מר זוטרא ואיתימא [ואולי] רב אשי אמר תירץ אחר:

אפילו תימא אפילו אם תאמר שמדובר בשלא קדם וסלקו לפני שבת, אף על פי כן אין הלחם מתקדש בליל שבת להפסל.

כיון שסדרו שלא כמצותו, בחסרון זמן [שערכו על השולחן בשאר ימות השבוע ולא בשבת] — נעשה הלחם המונח על השולחן בליל שבת כמו שסדרו הקוף שלא מדעתו.

כשם שאם הקוף הניח את הלחם על השלחן שלא מדעתו אין הלחם קדוש להפסל, כך גם המסדר את הלחם בשאר ימות השבוע שלא כמצותו והגיע ליל שבת, נחשב הלחם כמסודר מאליו, ואינו מתקדש אז ולימחרת ביום השבת צריך לסלק את הלחם מן השלחן. ולחזור ולסדרו שנית.

שנינו במשנה: זה הכלל היה במקדש כל המיסק את רגליו טעון טבילה. וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים.

והוינן בה: בשלמא מובן היטב שהמטיל מים טעון קידוש רגלים, משום שניתזים עליהם ניצוצות של מי רגליים, וצריך לרצצם.

אלא קידוש ידים — מאי טעמא? מה הטעם שצריך לרוחצם?

אמר רבי אבא: זאת אומרת, יש ללמוד מדברי המשנה:

מצוה על המטיל מים לשפשף בידו את ל-א הניצוצות של מי רגלים הניתזים על רגליו, כדי שלא יראה ככרות שפכה [שנכרת איברו] שאין מי רגליו מקלחים למרחוק אלא

10. במנחות ק ב. הגירסא: רבא.

רש"י שם שהלילה הולך אחר היום. וצ"ע.